

Το *Σύνταγμα της Ελλάδας* του 1975/86/01 στο δεύτερο μέρος του περιλαμβάνει τις διατάξεις τις σχετικές με τα ατομικά δικαιώματα. Ο όρος «ατομικά δικαιώματα» επικράτησε ανάμεσα σε πολλούς άλλους, όπως «θεμελιώδη» ή «ανθρώπινα» ή «ατομικές ελευθερίες», ως ο πιο κατάλληλος για να δηλώσει την αυθυπαρξία και την έμφυτη ατομικότητα του ανθρώπου και να τονίσει την αναγνωρισμένη από την έννομη τάξη αξίωση που περιλαμβάνεται σε αυτά. Τα ατομικά δικαιώματα δεν ενισχύουν απλώς τη θέση του ιδιώτη έναντι του κράτους αλλά τον μεταβάλλουν από απλό αντικείμενο δικαίου σε υποκείμενο δικαίου, σε ενεργό πολίτη που αξιώνει από το κράτος την προστασία του. Το Σύνταγμά μας δεν αναγνωρίζει και κατοχυρώνει απλώς τα ατομικά δικαιώματα αλλά επιβάλλει στο κράτος το σεβασμό και την προστασία τους. Αυτό φαίνεται ξεκάθαρα στα άρθρα 2§1, 5§1 και 25§1,2. Άλλωστε, μόνο το κράτος που σέβεται και προστατεύει τα δικαιώματα αυτά, που αυτοπεριορίζεται και αυτοδεσμεύεται μέσω αυτών, μπορεί να ονομάζεται «κράτος δικαίου» και να λειτουργεί δημοκρατικά.

Μετά την πρόσφατη αναθεώρηση του 2001 ο συντακτικός νομοθέτης θέλησε να συγχρονιστεί με τα καινούργια δεδομένα, που προκάλεσε η ραγδαία ανάπτυξη της τεχνολογίας και η ενίσχυση των ΜΜΕ, και περιέλαβε στο Σύνταγμα διατάξεις αφορώσες στην ιδιωτική ζωή και πιο συγκεκριμένα στα προσωπικά δεδομένα. Σε άμεση σχέση με αυτή τη νέα αυτή διάταξη θα πρέπει να αναφερθούν και οι νέες διατάξεις του άρθρου 5 Α , 14§5, 15§2 και 19§2 του Συντάγματος.

Ιδίως στο άρθρο 9Α κατοχυρώνεται η προστασία όλων έναντι στη συλλογή, αποθήκευση και επεξεργασία (ιδίως με ηλεκτρονικά μέσα) προσωπικών πληροφοριών και δεδομένων. Πρόκειται για την εναρμόνιση του Συντάγματος με την Οδηγία 95/46 και 97/66, το άρθρο 286 ΣυνθΕΚ και το άρθρο 8 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων. Πρόκειται για ατομικό – αμυντικό δικαίωμα, που θεμελιώνει αξίωση αποχής από τη συλλογή, επεξεργασία και χρήση των προσωπικών δεδομένων. Φορείς του δικαιώματος είναι όλα τα φυσικά πρόσωπα, Έλληνες και αλλοδαποί. Επίσης, θα πρέπει να αναφέρουμε ότι προστατεύονται και τα νομικά πρόσωπα, αφού πρωτίστως γι’

αυτά υπάρχει κίνδυνος, μέσω της λεπτομερειακής ηλεκτρονικής καταγραφής και διάδοσης των δεδομένων τους, να υπονομευθεί η πορεία τους στον οικονομικό, κοινωνικό και πολιτικό χώρο. Αποδέκτης της ισχύος του δικαιώματος είναι βεβαίως η κρατική εξουσία αλλά και οι ιδιώτες, αφού η συνταγματική διάταξη δεν κάνει κάποιον διαχωρισμό σχετικά με το ποιος συλλέγει ή επεξεργάζεται τα δεδομένα. Μάλιστα η χρησιμοποίηση προσωπικών δεδομένων από ιδιώτες μπορεί να είναι ακόμα πιο επικίνδυνη για την προσωπικότητα του ατόμου, διότι η ιδιωτική επεξεργασία είναι ανεξέλεγκτη.

Για τις σχετικές διατάξεις των άλλων άρθρων να αναφέρουμε συντόμως ότι στο άρθρο 5Α κατοχυρώνεται πρώτον το δικαίωμα της πληροφόρησης. Όλοι έχουν δικαίωμα στην πληροφόρηση από κάθε πηγή (δημόσια ή ιδιωτική), ενώ περιορισμοί δύνανται να επιβληθούν με νόμο και σύμφωνα με την αρχή της αναλογικότητας για λόγους εθνικής ασφάλειας, καταπολέμησης εγκλήματος, προστασίας δικαιώματος ή συμφερόντων τρίτων. Επίσης, κατοχυρώνεται το δικαίωμα όλων να συμμετέχουν στην κοινωνία της πληροφορίας. Το κράτος υποχρεούται να διευκολύνει την ηλεκτρονική παραγωγή και τη διάδοση των πληροφοριών, αρκεί να διασφαλίζονται: το δικαίωμα στον ιδιωτικό βίο(Σ9), τα προσωπικά δεδομένα(Σ9Α) και το απόρρητο των τηλεπικοινωνιών και της ανταπόκρισης(Σ19). Στο αρ.14§5 ορίζεται ότι όποιος έχει θιγεί από ανακριβές δημοσίευμα ή εκπομπή, έχει δικαίωμα να απαντήσει, το δε μέσο υποχρεούται να επανορθώσει και να δημοσιεύσει την απάντηση. Στο αρ.15§2 ορίζεται ότι το κράτος μέσω του Εθνικού Συμβουλίου Ραδιοτηλεόρασης θα ελέγχει τη μετάδοση πληροφοριών για την εξασφάλιση του σεβασμού της αξίας του ανθρώπου. Τέλος, το αρ.19§2 προβλέπει τη συγκρότηση ανεξάρτητης αρχής για τη διασφάλιση του απορρήτου των τηλεπικοινωνιών και με την παράγραφο 3 απαγορεύει τη χρήση αποδεικτικών μέσων που έχουν αποκτηθεί παράνομα, δηλαδή προσβάλλοντας το δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή και το δικαίωμα προστασίας προσωπικών δεδομένων (Σ9, Σ9Α, Σ19) και το απόρρητο των τηλεπικοινωνιών και ανταποκρίσεων.

Η προστασία των προσωπικών δεδομένων αποτελεί έκφραση και επιβεβαίωση της προστασίας της αξίας του ανθρώπου (άρθρο 2§1) και αποσκοπεί στην θωράκιση του ιδιωτικού και οικογενειακού βίου (άρθρο 9§1β') από καινοφανείς απειλές. Η σύγχρονη πραγματικότητα αποδεικνύει καθημερινά πόσο «διαφανής» έχει καταστεί η ζωή του ανθρώπου, ακόμα και η ιδιωτική, στο βωμό της πληροφόρησης, ενημέρωσης, οικονομικής ανάπτυξης. Ιδίως πληροφορίες, που αφορούν την οικονομική – επαγγελματική κατάσταση και πολιτική στάση, είναι αυτές που ενδιαφέρουν και διαρρέουν περισσότερο.

Η έννοια προσωπικά δεδομένα αναφέρεται σε κάθε τι, που αφορά την υγεία του ανθρώπου, τις θρησκευτικές ή ηθικές πεποιθήσεις του, το γάμο ή το διαζύγιο του, τις οικογενειακές ή φιλικές σχέσεις και έριδες, την ερωτική του ζωή, τη μορφή ή τη φωνή του, την οικονομική του κατάσταση. Αποτελεί εξειδίκευση της έννοιας της ιδιωτικής ζωής. Εδώ ανήκουν επίσης το απόρρητο των επικοινωνιών του ατόμου και το επαγγελματικό απόρρητο. Η ιδιωτική ζωή συνδέεται στενά με την προστασία της προσωπικότητας κατά το **αρ.5§1**, αφού περιλαμβάνει την ελεύθερη ανάπτυξη της, την παρουσίαση καθενός όπως και όποτε αυτός επιθυμεί, την πληροφορική αυτοδιάθεσή του (αρ. 5Α§2). Επίσης, σχετίζεται άμεσα με το άσυλο της κατοικίας, δηλαδή του περικλειστού χώρου, όπου το άτομο ζει, αναπτύσσει την προσωπικότητά του και συναναστρέφεται με τον κοινωνικό του περίγυρο.

Η διακήρυξη του απαραβίαστου της ιδιωτικής ζωής σημαίνει ότι υπάρχει ένα πυρήνας στη ζωή κάθε ανθρώπου, στον οποίο κυριαρχεί μόνο αυτός, δεν μπορεί να διεισδύσει το κράτος ούτε και δημοσιοποιηθεί με οποιονδήποτε τρόπο. Η διάταξη για τα προσωπικά δεδομένα έρχεται να εξειδικεύσει και να προστατεύσει ακόμα πιο ουσιαστικά το άτομο έναντι προσβολών εκ μέρους της κρατικής εξουσίας και της ιδιωτικής δράσης.

Οι κίνδυνοι από την επεξεργασία προσωπικών πληροφοριών είναι πολλοί. Πρώτος και απλούστερος να θιγεί από τη χρήση, δημοσιοποίηση ή διάδοση των πληροφοριών η ηρεμία, η ψυχική γαλήνη, το δικαίωμα στη μη

αποκάλυψη στοιχείων που αφορούν άμεσα το άτομο και που μόνο αυτό μπορεί να τα διαχειρίζεται (δικαίωμα πληροφοριακού αυτοκαθορισμού). Πρόκειται για την «ιδιωτικότητα», την καθεαυτή ιδιωτική ζωή. Δεύτερος κίνδυνος η εκμετάλλευση εις βάρος του ατόμου τυχόν αρνητικών δεδομένων και η διάδοσή τους, με αποτέλεσμα την παρεμπόδιση της προσπάθειας βελτίωσης και ανάπτυξης της προσωπικότητας. Τέλος, είναι μεγάλος ο κίνδυνος κατηγοριοποίησης των ανθρώπων μέσω ταξινόμησης, κατάταξης των προσωπικών δεδομένων που τους αφορούν, με αποτέλεσμα να ελέγχεται ευκολότερα η ζωή, η δράση, ακόμα και η σκέψη τους!

Εδώ θα πρέπει να επισημανθεί ότι η συνταγματική πρόβλεψη για την προστασία των προσωπικών δεδομένων δε σημαίνει ότι απαγορεύεται γενικώς η συλλογή, επεξεργασία και χρήση τους, ούτε δίδεται η δυνατότητα στον κοινό νομοθέτη να καθιερώσει τέτοια απόλυτη απαγόρευση, αφού κάτι τέτοιο θα ερχόταν σε αντίθεση με το άρθρο 5 Α. Όμως το Σύνταγμα υποχρεώνει τον κοινό νομοθέτη να διαμορφώσει ένα περιοριστικό θεσμικό πλαίσιο, μέσα στο οποίο θα καθίσταται θεμιτή η συλλογή, επεξεργασία και χρήση των προσωπικών δεδομένων. Με τη θέσπιση του πλαισίου αυτού δημιουργείται ένα θεσμικό κεκτημένο και δεν είναι δυνατό να καταργηθούν οι ισχύουσες διατάξεις χωρίς την αντικατάστασή τους από άλλες που θα παρέχουν εξίσου την αποτελεσματική προστασία του δικαιώματος αυτού.

Στην αντίπερα όχθη βρίσκεται το δικαίωμα της πληροφόρησης, που ως ειδική έκφανση του δημοσίου συμφέροντος, είναι αναπόσπαστο στοιχείο της δημοκρατικής κοινωνίας (άρθρο 5Α). Αντιπαρατάσσονται η ιδιωτικότητα και η διαφάνεια, η πληροφοριακή αυτοδιάθεση του ατόμου και το δικαίωμα της πληροφόρησης. Ένα ατομοκεντρικό αγαθό και ένα κοινωνικότερο. Στις περιπτώσεις αυτές δεν πρέπει να γίνει λόγος για υπεροχή του ενός δικαιώματος έναντι του άλλου. Θα πρέπει να γίνεται στάθμιση *in concreto* με βάση τα συγκεκριμένα πραγματικά περιστατικά και με στόχο την πρακτική εναρμόνιση της άσκησης. Με αυτό τον τρόπο θα επιλύεται η σύγκρουση, ώστε και η ιδιωτική σφαίρα – προσωπικά δεδομένα να προστατεύονται (Σ9§1β,9Α) αλλά και το δικαίωμα πληροφόρησης (Σ5Α.). Η στάθμιση και η εναρμόνιση θα

επιτευχθούν μέσω της μεθόδου της θεσμικής εφαρμογής. Πρωτίστως θα διαπιστωθεί αν υπάρχει περιοριζόμενο δικαίωμα. Στη συνέχεια θα πρέπει να εξεταστεί η έννομη σχέση, στα πλαίσια της οποίας ασκείται το δικαίωμα. Τέλος, θα πρέπει να διαπιστωθεί η ύπαρξη αιτιώδους συνάφειας ανάμεσα στον θεσμό και το περιοριζόμενο δικαίωμα, ώστε να διαφαίνεται κατά πόσο ο περιορισμός είναι θεμιτός στη συγκεκριμένη περίπτωση και σε ποιο μέτρο.

Σε καμία περίπτωση δεν τίθεται θέμα υπέρτερου ή υποδεέστερου δικαιώματος. Όλα αναγνωρίζονται και προστατεύονται από το Σύνταγμα ισότιμα. Η θεμελιώδης αυτή παραδοχή της τυπικής νομικής ισοδυναμίας όλων των συνταγματικών διατάξεων δεν αφήνει περιθώρια για ενδεχόμενη «προτίμηση» ενός δικαιώματος σε βάρος άλλου. Πρωτίστως, είναι αναγκαία η διαπίστωση, αν ο βαθμός της συγκεκριμένης προσβολής της ιδιωτικής σφαίρας είναι ανάλογος προς το προστατευτέο συμφέρον και δικαίωμα ενημερώσεως του κοινού ή αν, αντίθετα, η προσβολή είναι επαχθέστερη του αναγκαίου μέτρου. Πρόκειται για την εφαρμογή της συνταγματικά κατοχυρωμένης αρχής της αναλογικότητας, που είναι απαραίτητη σε κάθε περίπτωση περιορισμού ενός ατομικού δικαιώματος. Ο εφαρμοστής ή ερμηνευτής του Συντάγματος θα πρέπει να επιδιώκει την πρακτική εναρμόνιση των δικαιωμάτων, ώστε να προστατεύονται στο μέτρο του αμοιβαία δυνατού. Οι περιορισμοί θα πρέπει να είναι οι απολύτως αναγκαίοι, ώστε να μη θίγεται ο πυρήνας του δικαιώματος. Η ΕΣΔΑ επιτρέπει τους περιορισμούς που είναι «αναγκαίοι σε μια δημοκρατική κοινωνία».

Ακόμα και πριν την αναθεώρηση του 2001 η Αρχή Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων με μια πολύ εύστοχη απόφασή της 100/2000 έκρινε ότι η αυτούσια προβολή ερωτικών σκηνών και η αυτούσια ανάγνωση σελίδων προσωπικού ημερολογίου υπερβαίνει τα όρια του δικαιώματος του κοινού για ενημέρωση, έστω κι αν από τα στοιχεία αυτά προκύπτει ενδεχομένως η τέλεση ποινικών αδικημάτων. Και αυτό γιατί η συγκεκριμένη κοινοποίηση προσωπικών δεδομένων κατέληξε σε διαπόμπευση, που δε γίνεται δεκτή από την ελληνική έννομη τάξη. Δεν διαπιστώθηκε η αιτιώδης συνάφεια ανάμεσα

στο θεσμό της ενημέρωσης/ πληροφόρησης και το δικαίωμα της ιδιωτικής ζωής, ώστε να κριθεί θεμιτός και νόμιμος ο περιορισμός του δικαιώματος.

Η προστασία της ιδιωτικής ζωής και γενικότερα της προσωπικότητας πέρα απ' τις διατάξεις του Συντάγματος διασφαλιζόταν παλαιότερα με το **αρ.57** του Αστικού Κώδικα. Μια διάταξη που προβλέπει τέσσερις αξιώσεις σε περίπτωση παράνομης προσβολής της προσωπικότητας: άρση της προσβολής, παράλειψή της στο μέλλον, χρηματική ικανοποίηση της ηθικής βλάβης, αποζημίωση για περιουσιακή ζημία κατά τις διατάξεις της αδικοπρακτικής ευθύνης. Η ΑΚ57 εφαρμόστηκε και εφαρμόζεται από τα δικαστήριά μας ευρύτατα προκειμένου να προστατευτούν διάφορες εκφάνσεις της προσωπικότητας. Ωστόσο, δεν ήταν δυνατό να καλύψει όλες τις περιπτώσεις. Έτσι, ο νόμος **2472/97** ήρθε να εξειδικεύσει και να συγκεκριμενοποιήσει την προστασία της προσωπικότητας.

Αντικείμενο του νόμου αυτού, όπως ορίζεται στο 1^ο άρθρο του, είναι η θέσπιση των προϋποθέσεων για την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα προς προστασία των δικαιωμάτων και θεμελιωδών ελευθεριών του ανθρώπου και ιδίως της ιδιωτικής του ζωής. Με το νόμο αυτό η Ελλάδα συμμορφώθηκε με την Κοινοτική Οδηγία 95/46 και ανταποκρίθηκε στο αίτημα των καιρών για θέσπιση ειδικών κανόνων σχετικών με την προστασία της προσωπικότητας και κάθε πληροφορίας προσωπικού χαρακτήρα. Η ανάπτυξη της τεχνολογίας, και δη της ηλεκτρονικής, επιτρέπει τη συλλογή και διάδοση σε ελάχιστο χρόνο πληροφοριών σχετικών με τον ιδιωτικό βίο καθενός, δηλαδή με την ταυτότητά του, την υγεία, το επάγγελμα, την ερωτική του ζωή, τις αντιλήψεις και σχέσεις του, το παρελθόν του κτλ.

Οι κανόνες του ν.2472/97 είναι εξειδικευμένοι, συνεπώς παρέχουν μεγαλύτερη βεβαιότητα δικαίου, αφού οι λύσεις δεν αφήνονται στη διαπλαστική εξουσία του δικαστή και οριοθετείται η προσφερόμενη προστασία. Έπειτα, ο ν.2472 καλύπτει περισσότερες περιπτώσεις, παράνομες προσβολές, που δεν ενέπιπταν στο πεδίο προστασίας της ΑΚ57. Η οριοθέτηση ανάμεσα στις επιτρεπόμενες και απαγορευμένες προσβολές της προσωπικότητας αποτελεί δύσκολο εγχείρημα. Στη ρύθμιση του νόμου η

πλάστιγγα κλίνει υπέρ των απαγορευμένων προσβολών, δηλαδή τίθενται αυστηρές προϋποθέσεις και διατυπώσεις, προκειμένου μια επέμβαση στα προσωπικά δεδομένα να θεωρηθεί επιτρεπτή. Καταρχάς απαγορεύεται η επεξεργασία «ευαίσθητων» δεδομένων, όπως η φυλετική προέλευση, οι θρησκευτικές πεποιθήσεις, οι πολιτικές ιδέες, η ερωτική ζωή, οι ποινικές διώξεις. Καθιερώνεται το απόρρητο της επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων αλλά και το δικαίωμα αντίρρησης του υποκειμένου των δεδομένων.

Ο ν.2472 δεν αρκείται στην καταστολή των προσβολών, αλλά προχωρά στη λήψη προληπτικών μέτρων για την αποφυγή τους. Προβλέπει την ίδρυση Ανεξάρτητης Αρχής, της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα. Η Αρχή αυτή περιβάλλεται με τις εγγυήσεις του 101 Α και αρμοδιότητά της είναι να διασφαλίζει με ουσιαστικό και αποτελεσματικό τρόπο την προστασία των προσωπικών δεδομένων. Σύμφωνα με τις διατάξεις του νόμου απαιτείται 1) προηγούμενη έγγραφη γνωστοποίησης της Αρχής για όποια επεξεργασία προσωπικών δεδομένων, 2) παροχή ανάλογης άδειας απ' την Αρχή και φυσικά 3) ενημέρωση του υποκειμένου. Επεξεργασία χωρίς τη συγκατάθεση του υποκειμένου θεωρείται από το νόμο παράνομη και απαγορεύεται.

Σε δύο άρθρα **7§2ζ** και **11§5** προβλέπονται εξαιρέσεις. Συγκεκριμένα, δε χρειάζεται συγκατάθεση για τη χρήση προσωπικών δεδομένων, αν πρόκειται για δημόσιο πρόσωπο και για τη άσκηση του δημοσίου λειτουργημάτος του, αν η επεξεργασία γίνεται αποκλειστικά για την άσκηση του δημοσιογραφικού επαγγέλματος και είναι αναγκαία για την εξασφάλιση του δικαιώματος πληροφόρησης χωρίς βέβαια να παραβιάζεται η ιδιωτική-οικογενειακή ζωή. Ομοίως και το αρ.11§5 ορίζει, πως δεν υφίσταται υποχρέωση ενημέρωσης του υποκειμένου, εφόσον πρόκειται για δημόσιο πρόσωπο και η συλλογή των δεδομένων γίνεται αποκλειστικά για δημοσιογραφικούς σκοπούς.

Από την ανωτέρω ανάλυση προκύπτει η σπουδαιότητα και επιτακτικότητα της προστασίας των προσωπικών δεδομένων στην εποχή μας. Η Αρχή Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων ως τώρα έχει να επιδείξει αξιόλογη προσπάθεια και ανάλογα αποτελέσματα σχετικά με την προστασία των προσωπικών δεδομένων. Η αξία του ανθρώπου, που συνιστά και καταστατική αρχή του Συντάγματος, θα πρέπει να διαπνέει και να κατευθύνει κάθε επιλογή, ερμηνεία και πρακτική του νομοθέτη, του Δικαστή, της Διοίκησης, ώστε να διασφαλίζεται η άσκηση των ατομικών δικαιωμάτων και το «κράτος δικαίου» να συνιστά καθημερινή πραγματικότητα, σύμφωνα με την επιταγή του Συντάγματος στο άρθρο 25§1 α΄.